

Tóth Péter

A JÁSZSÁG BETELEPÍTÉSE ÉS AZ „ÍROTT FORRÁSOK” *

Jászkunság, Jászkun kerület, „Jász kunok előre” – ezek és a hasonló fogalmak annyira beleivódtak nemcsak a közbeszédbe, hanem a tudományos kutatások nyelvébe is, hogy kétség sem nagyon merül fel bennünk: a jászok és a kunok magyarországi története közös alapokon nyugszik, vagyis az országba és későbbi lakóhelyükre való betelepedésük egyszerre és együtt történt. Ugyan sokak számára feltűntek a különbségek (a jászok említésének teljes hiánya a XIV. századig, a „jász szék” eltérése a „kun székektől”, a főtisztviselők személyében mutatkozó sok eltérés stb), az ezekre adott magyarázatok sem vonták azonban kétségbe a közös múltat, hanem más és más tényezőkben keresték a kontrasztok okait, s az így megtalálni vélt magyarázatok csak tovább erősítették az ebben a közös múltban való hitet. Mindez módszertani következményekkel is járt: a kutatás az egyik népcsoporttal kapcsolatos forrásokban felbukkanó fogalmakat minden további nélkül vonatkoztatta a másik népcsoportra (így született meg „rurális jász”, a „kun módon való birtoklás” stb. fogalma), jóllehet az efféle vonatkoztatás egyáltalán nem magától értetődő.

A helyzet az 1980-as években változott meg. Amint az köztudott, gyakorlatilag az összes Árpád-kori és jelentős számú Anjou-kori oklevél ismeretében Györffy György figyelt fel arra, hogy a Jászság területe a XIV. század közepéig nem volt királyi birtok, ezért a király nem is telepíthette oda a jászokat. Ebből következik, hogy a Jászság és a Kunság betelepítése nem egy időben történt.¹ Az ugyanis vitán felül áll, hogy IV. Béla király a visszahívott kunokat 1243 és 1246 között telepítette le a tatárjárás által leginkább sújtott alföldi területekre.

Itt rögtön kívánczik egy megjegyzés: való igaz ugyan, hogy a kunok letelepítésére rendelt terület gyakorlatilag lakatlan lehetett (ennél fogva a környezettel való, korábban annyi bajt okozott súrlódásoktól sem kellett tartani), de ebben az esetben mégsem ez a lényeg. Sokkal inkább az, hogy a letelepítés királyi birtokokra történt, amelyek – például a várföldek vagy az udvarnoki földek – eleve az uralkodó birtokában voltak, vagy oly módon szálltak a kezére, hogy a korábbi birtokosok örökös hátrahagyása nélkül haltak meg (nyilván nem függetlenül a nagy pusztítással járó tatár hadjáratról).

Györffynek a Jászság betelepülésére vonatkozó következtetéseit elfogadta a korai magyar történet másik meghatározó kutatója, Kristó Gyula is (ami önmagában figyelemreméltó). Sőt, úgy gondolta, erre tekintettel kell közreadnia általános érvényűnek szánt véleményét az etnikumok és a régészeti kultúrák összekapcsolásáról. A következőket írta: *„Az etnikai kérdésekben a régészet jelenleg aligha tud érdemben állást foglalni. Ez több körülménnyel kapcsolatos. Egyrészt elvileg jogos kételyek merülhetnek fel azzal kapcsolatban, hogy a régészet egyáltalán alkalmas-e etnikai minősítések adására, mivel a régé-*

* A tanulmány azon előadás alapján készült, amelyet a szerző „Az utolsó keleti honfoglalók” – A jászok beköltözése a Kárpát-medencébe című, a MTA BTK Régészeti Intézet és MTA BTK Magyar Őstörténeti Témacsoport által 2015. június 3-án szervezett konferencián tartott.

1 Györffy György, 1990. 312–315. p.

szeti kultúrák és az etnikumok távról sem fedik egymást. Másrészt: valószínűleg le kell számolni azzal a sztereotípiával, hogy bármilyen környezetben élő, de egyazon nyelvű népességnek azonos régészeti kultúrájának kell lennie. A régészeti műveltséget ugyanis nem a nyelv hozza létre és alakítja, hanem az együtt élő népek természeti és társadalmi viszonyainak bonyolult kölcsönhatása.”²

Erre a kijelentésre az szolgáltatott indokot, hogy úgy látta: a Jászság XIV. századi betelepítésének csak a jászok régészeti hagyatékát a Négyszálláson végzett ásatásával azonosító Selmeczi László következtetései mondanak ellent. Kristónak azonban nem a régészeti hagyaték és az etnikum összekapcsolásával volt gondja, hanem néhány leletnek és ezekkel összefüggésben a temetőnek a datálásával. Selmeczi a személyes érintettség jogán felvette a kesztyűt és további leletek bevonásával próbálta bizonyítani, hogy az általa feltárt temető a XIII. század második felében keletkezett. Ugyanakkor nem vett tudomást arról, hogy Györffy és Kristó felvetései óta egyáltalán nem az a kérdés, hogy bármiféle, a régészet által megfogható kulturális párhuzamokkal bizonyítható-e a négyszállási vagy más jász-sági temető XIII. századi megnyitása, hanem az, hogy a Jászság egésze vagy egyes települései mikor kerültek királyi kézbe, hiszen csakis ezáltal és ezután válhatott lehetővé a jászok odatelepítése. Kettőjük vitájából pedig egyenesen következik, hogy a külső szemlélő számára úgy tűnik: a történész és régész kutatók között van vita a Jászság betelepítését illetően.³

Pedig egy ilyen vita elvileg sem igazán képzelhető el. Hogy csak Colin Renfrew álláspontját idézzem: „Az őskor (prehistória) – az írott források megjelenése előtti korszak – és a szorosabb értelemben vett történelem között az általánosan elfogadott különbség tehát az, hogy a történelem a múltat írott források felhasználásával kutatja.”⁴ Úgy gondolom, ez a megállapítás nemcsak az őskorra vonatkozatható, hanem a későbbi korszakokra is: azaz a történelmi kutatások alapját az írott források képezik, a régészet pedig, mint a történelem segédtudománya csak korlátozott módon és bizonyos tárgykörökben egészítheti ki a források alapján kirajzolódó történelmi képet. Ahogyan egyébként a dolog fordítva is igaz: sok esetben az írott forrásokon alapuló történelem a régészet segédtudománya. Selmeczi például a következőket írja: „Mielőtt Négyszállást, az általam megkutatott első lelőhelyet kiválasztottam volna, a megmaradt írásos források elemzése alapján az egykor ott élt népesség etnikai hovatartozásának a vizsgálatát végeztem el... a késő középkori (feudalizmuskori), az ásatásokon feltárt kulturális horizontok elemzésénél pusztán a feltárt anyagból való kiindulás számos veszélyforrást rejt magában, következésképpen könnyen tévútra vezethet.”⁵ Innét jut el aztán a Kristóval való vita hevében oda, hogy alig 10 oldallal később már így fogalmazzon: „... a megmaradt okleveles anyagra támaszkodva bármiféle kizárólagos érvényű történelmi konstrukció felvázolása meglehetősen ingoványos talajra épül (sic!).”⁶

Bizonyos esetekben az írott források figyelmen kívül – vagy inkább magyarázat nélkül – hagyása érdekes problémákat vehet fel. Erre egyetlen példa: ugyancsak Selmeczi László azonosította Szentkozmadamján szállást és tárta fel kicsiny templomát, illetve temetőjét. A feltárt leletanyagot egyértelműen a jászok hagyatékaként azonosította.⁷ Csakhogy: pontosan ez az a szállás,

2 Kristó Gyula, 2003. 25–26. p.

3 Hadházi Gábor is úgy véli, hogy a „történelmi nézet szemben” hoz fel Selmeczi László „minden kétséget kizáró, kifogástalan régészeti bizonyítékokat”. Lásd Hadházi Gábor, 2006. 137. p.

4 Renfrew, Colin – Bahn, Paul, 1999. 12. p.

5 Selmeczi László, 2005. 31–32. p.

6 Selmeczi László, 2005. 54. p.

7 Selmeczi László, 2001. 127–149. p.

amelyről lakosait illetően biztos információkkal rendelkezünk. Abból az oklevélből ugyanis, amellyel 1407-ben Zsigmond király a négyszállási Kompoltot és Lászlót az ország nemesei közé emelte – és amelyet Selmecezi fordításban idéz is – megtudjuk, hogy a Heves vármegyében fekvő Szentkozmadamján descensus teljesen lakatlan volt. Csak házakat és kúriákat (nyilván nem épületeket, hanem telkeket) birtokolt benne a nevezett Kompolt és László, akik azonban éppen ezzel az oklevéllel arra is engedélyt kaptak, hogy letelepíthessék itt a boszniai hadjárat során szerzett foglyaikat és jobbágyokként bánjanak azokkal.⁸ A birtokba iktatás 1408-ban meg is történt,⁹ s afelől sem lehetnek kétségeink, hogy a friss nemesek, akik rögtön fel is vették a Szentkozmadamjáni előnevet, letelepítették ott rabjaikat (ezért nem maradt a szállás a Jászság része). Ők maguk azonban feltehetőleg továbbra is Négyszálláson laktak, hiszen a későbbi ügyeik mind erre a településre és környékére vonatkoznak, 1449-ben László is a Négyszálláson lévő házában tett végrendeletet.¹⁰ Nyilván itt is temették el őket. Viszont így felmerül a kérdés: kik nyugodtak akkor a szentkozmadamjáni temetőben, s hol temetkeztek a biztosan idetelepített nem jász jobbágyok?

A teljesség kedvéért meg kell említeni, hogy Györffy és Kristó kutatásainak eredményeképpen egy repedés azért megjelent a korábban annyira egységes, a jászok és a kunok együttes beköltözésére és letelepedésére vonatkozó nézetben: van, aki szerint Györffy álláspontja további tudományos elemzést és vitát igényel.¹¹ Sőt olyan véleménnyel is találkozhattunk már, amely szerint a betelepülés története nem kellőképpen tisztázott, és az a XIV. század második felénél korábban bizonyosan nem történhetett meg.¹² Legutóbb pedig egy régész kutató a négyszállási temető újradatálásának a szükségességét is felvetve állt ki a XIV. század középső harmadában történt betelepítés mellett.¹³

* * *

Ami a jászok Magyarországra való beköltözését illeti, Györffy ezt megoldatlan kérdésnek tartja ugyan, de több lehetőséget és így időpontot is számításba vesz. Elképzelhetőnek véli, hogy kisebb számban már a kunokkal is beköltözhettek; továbbá, hogy 1283 körül is érkezhettek, amikor a bizánciak 10 000 alánt telepítettek Moldvából és Havasalföldről a határok védelmére; végül, hogy 1342 után és Moldvából telepedtek be, amikor Máramarosból Bogdan vajda vezetésével románok költöztek Alániába (azaz Moldvába). Kristó Gyula bár nem zárja ki teljesen a Moldvából való beköltözés lehetőségét (amit egyébként azért tart kevésbé valószínűnek, mert Magyarországon már a románok odaköltözése előtt találkoztunk jászokkal), mégis inkább a dél felől (vagyis előbb a Balkánról a Szerémségbe és a Temes vidékére, majd onnét az ország belsejébe) való betelepítés mellett foglal állást.

A források – és ebben az esetben kifejezetten az elbeszélő források – hiánya miatt a kérdésben lehetetlennek látszik állást foglalni. Valóban feltűnő a jászok hiánya például a népfelSOROLÁSOKBÓL, azonban tudni való, hogy az *argumenta ex silentio* értéke csekélyebb a kutatásban. Inkább

8 Gyárfás István, 1870–1885. III. kötet, 81. sz.

9 Gyárfás István, 1870–1885. III. kötet, 83. és 85. sz.

10 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Középkori oklevelek gyűjteménye, 14 228. sz. (Korábbi jelzete: Neoregistrata Acta, fasc. 576. nr. 6.)

11 Kocsis Gyula, 2005. 11. p. 2. jegyzet.

12 Belényesi Károly–Szebeni Andrea, 2000. 147. p.

13 Töröcsik István, 2014. 45–49. p.

csak kérdésként merül fel bennem, hogy ha a jászok és kunok kapcsolata annyira szoros volt, akkor miért a keleti szláv nyelvi hatást mutató önelnevezésük (jász) terjedt el Magyarországon és miért nem a valószínű kun nevük (aslar)? Ugyanakkor az Apátiszállás felosztásáról kiadott oklevélben több személynév is utal erre a kapcsolatra, bár az időpontjára nem.

* * *

Néhány szót az írott forrásokról. Ezek egy részét kifejezetten abból a célból hozták létre szerzőik, hogy történeti jelentőségűnek ítélt információkat hagyományozzanak az utókorra. Más részükhöz – és ez a sokkal fontosabb számunkra – nem történeti forrás akart lenni, hanem olyan eseményekről, történésekről való dokumentum, amelyeknek az emlékezetét éppen az „írás gyámulával” kívánták fenntartani az érdekeltek. Létrejöttük oka és célja tehát a jogbiztosítás volt. Ennek megfelelően az adott korszakban és a történeti kutatás számára is kulcskérdés a hitelesség (bár közhely, hogy a hamis oklevél is lehet jó történeti forrás, ha ismerjük a hamisító szándékait). Mivel a kutatót maga az esemény érdekli és annak körülményeiből vonja le történeti következtetéseit, ezért külön is érdemes kiemelni a nyilvánosságot: a birtokba iktatás, a határjárás a szomszédok és más érdekeltek jelenlétében zajlott, a végrendeletnek „meghallgatói”, azaz tanúi voltak, bármilyen jogügylet ellen lehetett tiltakozni stb. Mindez természetesen növeli az adott forrás hitelességét és történeti értékét.

Való igaz, hogy a fennmaradt oklevelek száma nagyon csekély (nemcsak a kutatói igényekhez, hanem a keletkezettekhez képest is) és a fennmaradásuk véletlenszerű. Így érthető az is, hogy a kutatás, mint a csodát, úgy várta és várja az új adatok felbukkanását. És mivel új adatokkal leginkább a régészet szolgálhat, az sem meglepő, hogy szerepe egyre növekszik a történeti kutatásokban. S ez rendjén is van így, amíg megfelelően kezeljük az írott forrásokat és belátjuk jelentőségüket.

Mi tehát a kutatás teendője ezekkel az írott forrásokkal, jellemzően oklevelekkel? Első lépésként pontosan, s akár újra és újra el kell olvasni, lehetőleg az eredetieket, mert különösen a XIX. században készült kiadások sok olvasati hibát, sőt nyomdahibát tartalmaznak. Ha ez a jász vonatkozású oklevelek esetében a legutóbbi majd másfél évszázadban megtörtént volna, akkor nem pazarolt volna a kutatás nagy energiákat például arra, hogy Pázsánt és Vidszállást elhelyezze a Jászság térképén, hanem mint téves olvasatokat, már régen törölnie kellett volna e településeket a jász szállások sorából. Másodsor: az elolvasott okleveleket meg is kell érteni (és nem csak úgy tenni, mintha megértettük volna). A tökéletes (vagy közel tökéletes) nyelvi megértés hiánya, különösen akkor, ha következtetéseket is levonunk, nagymértékben félrevezetheti a kutatókat – erre tárgyunkat illetően is számos példát tudnék hozni.¹⁴ Harmadsor: mivel az okleveleknek jó része formula, az is fontos, hogy az adott formulától való eltéréseket észrevegyük. Nem elegendő tehát egy konkrét oklevél vizsgálata, hanem az adott forrást sok-sok másikkal is össze kell vetni. Erre egy példa: emlékeztet, hogy Apátiszállást a jászok „donatio seu provisio” formában kapták meg I. Lajos királytól. Ez a kifejezés ismereteim szerint egyedülálló és másra nem következ-

14 Illusztrációképpen egy jellemző példát azért legyen szabad bemutatni. Az egyik kutató ezt a jól ismert formulát: „[pro ... fratre suo patrueli] sine litteris procuratoriis [onus et gravamen eius ... super se assumendo]” így fordította le: „mekkora terhet jelentett, hogy nagybátyjuk után írásos rendelkezés nem maradt”, és ebből rögtön következtetett is arra, hogy a XIV. század végén a jászok között a jogügyleteket még nem fektették írásba, mert a szokásjog uralkodott. A „fordítást” egy későbbi tanulmányában újra közreadta.

tethetünk a használatából, mint arra, hogy maga az oklevél kiadója (vagy a scriptor) sem tudta eldönteni, melyik szó a helyes ebben az esetben. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a kapitányságok adományozásáról kiadott oklevelekben is lényegesen eltérnek a formulák a megszokottaktól, akkor biztosak lehetünk abban, hogy előttünk áll a *mos Philisteicus*, vagyis az a jellegzetes mód, ahogyan a jász kapitányok birtokolták szállásaikat: azaz a szállás királyi birtok maradt, az ott lakó jászok pedig jobbágyok. Ámde hogy eleget tudjanak tenni nem szokásos szolgálatuknak, vagyis a katonáskodásnak, a más oklevelekből kiolvasható kedvezményes adózás mellett megkapták a királyi haszonvételeket, azaz a malomtartást, a halászatot, a legelőhasználatot. A sort még nyilván lehetne folytatni, de most csak annyit jegyeznék meg, hogy a nyelvi és oklevéltani ismeretek mellett nem lehet eltekinteni az írott források keletkezési korának alapos megismerésétől sem, hiszen a Jászság a középkorban nem egy világtól elzárt terület volt, lakosai minden szinten szoros és kölcsönös kapcsolatban voltak a környezetükkel, s e kapcsolat nyilvánvalóan hatást gyakorolt életük minden mozzanatára.¹⁵

* * *

A továbbiakban szeretném röviden összefoglalni azokat az eredményeket, amelyek az írott források elemzése alapján körvonalazódnak.¹⁶ Először is ismételten le kell szögezni, hogy a történeti Jászság királyi birtok volt, következésképpen a jászok királyi jobbágyok voltak, akik közül a kapitányi családok adók és katonai szolgálat ellenében „jász módon” birtokolták az egyes szállásokat, azaz rendelkeztek az adott szállás területével és regálé-jövedelmeivel. Néhány várföldet (és az azokon gazdálkodó várjobbágyot) nem számítva azonban, ahogyan azt Györffy György felismerte, a XIV. század közepéig királyi birtoklás nem mutatható ki a későbbi Jászság által elfoglalt területen.

Arra nézve nem rendelkezünk közvetlen adatokkal, hogy mikor és milyen körülmények között történt a birtokjogi változás. Indirekt adatoknak azonban nem vagyunk híjával. Időrendben haladva ezek közül az első az az 1350-ben kelt egyezség, amely a sági konvent és Töttös mester (egyebek mellett a jászok bírása) között jött létre a Szolnok vármegyei Iva és Hacak possessiók betelepítését illetően. Bár egyet lehet érteni Selmeczi László véleményével, amely szerint a betelepítés szándéka nem feltétlenül járt együtt a betelepítés tényével, mégis elgondolkodtató, hogy amikor három évvel korábban Töttös mester csere útján megkapta Udal falut a királytól, szükségesnek látták megjegyezni az oklevélben, hogy ott „most jászok laknak” – mintha ez egy olyan probléma lett volna, amit az új birtokosnak kell megoldania. Kézenfekvő megoldásnak tűnik áttelepítésük Ivára és Hacakra, s mivel e birtokoknak különben sem vette sok hasznát a sági konvent, esetleg le is cserélhette azokat a királlyal.

Akárhogyan is történt a dolog, annyi bizonyos, hogy ez idő tájt a mai Jászság északi-északkeleti részén már biztosan megjelentek a jászok: 1366-ban Árokszálláson, 1370-ben Négyszálláson találkozunk velük. Miután e szállások előzményei (Árok falu és Hajóhalom) a XIV. század kezdetén, illetve 1345-ben még magánbirtokosok kezén voltak, ezért a betelepítésnek a század köze-

¹⁵ A fentieket mi sem bizonyítja jobban, mint az a tanulmány, amely a konferencia után, de még e kézirat lezárása előtt jelent meg, és amely két, a jászok középkori történetével foglalkozó munkából kihagyhatatlan (tehát elvileg „agyonelemzett”) oklevél újraolvasásával helyez egészen más megvilágításba korábban kétségbevonhatatlannak tűnő tényeket. Lásd Zsoldos Attila, 2017. 28–31. p.

¹⁶ Részletesebben lásd Tóth Péter, 2013. 111–123. p. Ebben a tanulmányban természetesen szerepel a hivatkozott munkák jegyzéke is, ezért e helyütt a hivatkozásoktól eltekintek.

pén kellett történnie. Hasonló időpontot feltételezhetünk Apátiszállás esetében, és feltételezésünket az is erősítheti, hogy az 1391. évi birtokosztályt elrendelő oklevél olyan értelemben említi I. Lajos királyt, amely összefüggésbe hozható a betelepítéssel (vagy legalábbis az első betelepülők közvetlen leszármazottai között felmerülő birtokjogi vitákkal). Családrekonstrukció kronológiai eredményeiből következtethetünk még Kisérnek az ugyanazon idő tájt történt betelepítésére is.

Úgy látszik, a jászoknak ez a korai településterülete a XV. század elejéig nem változott. Annál inkább változott azonban maga a jász társadalom. Ha volt – és az 1323. évi kiváltságlevél szerint kellett hogy legyen – nemzetségi kapitány vagy bíró, akkor ez a tisztség átalakult (vagy inkább megszűnt), és az egyes szállásoknak lettek külön kapitányai, akik „jász módon” birtokolták az adott szállás területét és az ahhoz tartozó haszonvételeket. Hogy ezek a szálláskapitányok törekedtek mind az officiumhoz, mind a possessióhoz való jogukat a saját (kis)családjukon belül örökíteni, arra nemcsak Apátiszállás bírói úton való felosztásából következtethetünk, hanem abból a perből is, amely Borsóhalma miatt folyt az érdekeltek között és amely hivatkozott egy korábbi tanúságtételre: eszerint 1442-ben egy törvényszéki ülésen Frank berényszállási kapitány kérelmére a jelenlévő kapitányok egybehangzóan vallották, hogy a kapitányságot fiú örökös hiányában régtől fogva a lányok és rajtuk keresztül az unokák öröklik. Ebből viszont egyenesen következik, hogy sok és nagyon közeli rokon előtt bezárult a kapitányi tisztség megszerzéséhez vezető út.

A törekvés ellen nyilván lehetett védekezni. Apátiszállás fentebb említett, törvényes úton való felosztása mellett ilyen védekezés lehetett, hogy testvérek közösen birtokolták a kapitányságot, amint azt Borsóhalma és a Bartaliusok esetében látjuk. Arra is van példánk, hogy egy eredetileg nagyobb szállás területén újabbak jöttek létre: Apátiszállás határjárása bizonyítja ezt, amelyből egyértelműen kitűnik, hogy 1391-ben ott is Négyszállás volt a szomszédja, ahol később (a feltehetőleg Újszállással azonosítható) Dózsa és Jákóhalma, vagyis ezek a települések a határjárás időpontjában még nem léteztek. Végül talán Rassangszállás is hasonló módon válhatott ki Kisér területéből.

Ezek a megoldások azonban valószínűleg nem bizonyultak elégségeseknek és ez lehet az oka annak, hogy a XV. század elején kezdetét vette egy folyamat, amely régóta ismeretes a kutatás előtt: jász expanciónak nevezte el és okát a relatív túlnépesedésben, illetve a „jászok földéhségében” kereste. A jelenség példái jól ismertek, ezért itt csak felsorolom ezeket: 1410-ben Kürt megszerzése a négyszállási jászok által, 1411-ben kiséri és ladányi jászok próbálkozása a Cegléd környéki Hegyes megszerzésére, 1423 és 1459 között árokszállási, négyszállási, fényszarui és talán más jász kapitányok kísérlete Szentandrás megszerzésére, 1465-ben egy Erczegyház nevű birtok megszerzése újszászi jászok által.

Az expanzió e sikeres vagy sikertelen, de világos példái mellé kevésbé világosakat is fel lehet sorakoztatni. Teljes joggal ilyennek minősítette például Selmeczi László az árokszállási jászok próbálkozását, amikor viszonylag távol fekvő hevesi és nógrádi falvak határát akarták élni. Én magam szintén expanzív törekvésnek értelmezem Újszász és Szarvas apátiszállási, illetve Alsószentgyörgy és Ladány apátiszállási és kiséri jászok által való megszerzését valamikor a XV. század elején. Ez az értelmezés egyes személyek, illetve kapitányi családok név alapján feltételezett azonosítására, tehát őszintén megvallva eléggé bizonytalan alapokra épül. Hasonló megfontolásból feltételezem továbbá, hogy árokszállási jászok részt vettek Felsőszentgyörgy, Berény és Ágó, valamint négyszállásiak Borsóhalma és Mihálytelek megszerzésében. Végül ugyancsak a nem adatolható expanzió eredményének tulajdonítom, hogy a XV. században egyes szomszédos,

korábban önálló birtokok már valamelyik jász szállás határának részeként jelennek meg (például: Füged/Hegyesegyház Jákóhalma, Hímesegeyház Ladány része lett).

Zárásként szeretném hangsúlyozni, hogy nem törekedtem munkám során „kizárólagos érvényű konstrukció felvázolására”. Hiszem ugyanis, hogy amikor a múltról beszélünk, végső soron nem a múltat rekonstruáljuk, hanem a hozzá való viszonyunkat írjuk le – és ez a tény nem engedi meg a kizárólagosságot, inkább az állandó ellenőrzést és vitát követeli meg. Ahogyan egy (nem történész) kutató fogalmaz: a történeti kutatásokban „*nem az lesz a fontos, hogyan volt, hanem hogy hogyan kellett volna lennie a mai felfogásunk alapján.*”¹⁷ Mai – és mindenkori – felfogásunknak azonban, mivel a történelemről van szó, nyilvánvalóan az írott forrásokon kell alapulnia.

Irodalom

Belényesy Károly–Szebeni Andrea, 2000

Jászfényszaru középkori temploma. In: Szállástól a mezővárosig. In: Tanulmányok Jászfényszaru és a Jászság múltjából. 145–163. p. Jászfényszaru

Csányi Vilmos, 2006

Az emberi viselkedés. Bp.

Gyárfás István, 1870–1885

A Jász-kunok története. I–IV. kötet. Kecskemét–Szolnok

Györfly György, 1990

A Jászság betelepülése. In: A magyarság keleti elemei. Bp.

Hadházi Gábor, 2006

A kun és jász székközpontok kérdéséhez. In: Studia Caroliensia. A Károli Gáspár Református Egyetem folyóirata. 3–4. sz.

Kocsis Gyula, 2005

A Jászság társadalma, népessége és gazdálkodása a XVI–XVII. században. Bp.

Kristó Gyula, 2003

Nem magyar népek a középkori Magyarországon. Bp.

Renfrew, Colin–Bahn, Paul, 1999

Régészet. Elmélet, módszer, gyakorlat. Bp.

Selmecezi László, 2001

Egy elveszett jász település: Kozmadamján-szállása. In: A Jász Múzeum Évkönyve, 1975–2000. Jászberény Selmecezi László, 2005

A jászok betelepődése Magyarországra. In: Jogszabályok – jogszokások. Jászkunság kutatása. Kiskunfélegyháza

Tóth Péter, 2013

A Jászság betelepülésének a kérdéséhez. In: Jászkunság kutatása, 2012. Legújabb eredmények a Jászkunság régészeti, történeti, nyelvészeti és néprajzi kutatásában. Kiskunfélegyháza

Törőcsik István, 2014

A jász települések kialakulásának időpontja. In: Jászberény története a kezdetektől a reformkorig. 45–49. p. Jászberény

Zsoldos Attila, 2017

Az első évtizedek. Jászok a középkori Magyarországon. Rubicon, XXVIII. évf., 308. (2017/6.) sz., 28–31. p.

¹⁷ Csányi Vilmos, 2006. 79. p.